

Л. В. Дрожиккандидат педагогічних наук,
викладач кафедри педагогіки та психології
Національного фармацевтичного університету

ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ МЕДИЧНИХ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

У статті висвітлено теоретичні аспекти підготовки викладача фармацевтичних та медичних спеціальностей до реалізації особистісно орієнтованого навчання. Для ефективної професійної підготовки викладачів медичної та фармацевтичної галузі необхідно їх ознайомлювати з особливостями особистісно орієнтованого навчання, із сучасними вимогами до організації навчального процесу закладів вищої освіти. Результатами аналізу сучасного стану професійної підготовки викладачів фармацевтичного та медичного профілю засвідчено, що викладачі мають знання своєї дисципліни, але ще не достатньо підготовлені до впровадження сучасних особистісно орієнтованих педагогічних технологій. Наголошено на доцільності підготовки викладачів у контексті особистісно орієнтованого навчання, що в подальшому розкриє здібності особистості та буде сприяти реалізації потенційних можливостей здобувачів освіти. Зазначено, що навчання має перебудовуватися згідно з психологічними особливостями майбутніх фахівців та інтересами. Для цього можна використовувати різні психологічно орієнтовані моделі навчання, за якими викладачі можуть організовувати свою навчально-педагогічну діяльність. Серед них можна виділити такі моделі навчання: вільну, особистісну, розвивальну, активізувальну, формувальну та збагачувальну. Ці моделі орієнтовані на баланс між рівнем свободи здобувача освіти та спрямовувальним впливом на нього. Зазначено, що однією з особливостей особистісно орієнтованого навчання є мотивація майбутніх фахівців медичних та фармацевтичних спеціальностей до навчання, яка викликає стан захопленості своєю професією. Доведено, що для реалізації особистісно орієнтованого навчання слід використовувати особистісно орієнтовані педагогічні технології, які будуть розвивати здібності майбутніх фахівців, формувати світогляд здобувачів освіти, давати їм можливість обмінюватися власним досвідом та набувати досвід професійної діяльності. Також здобувачі освіти мають бути впевненими, що отриманні ними знання та вміння вони можуть застосувати у своїй професійній діяльності. Реалізація особистісно орієнтованого навчання викладачами фармацевтичних та медичних спеціальностей дасть можливість розвивати індивідуальні та пізнавальні здібності здобувачів освіти, максимально виявляти, використовувати індивідуальний досвід та допоможе майбутнім фахівцям пізнати себе, самовизначитися і самореалізуватися, а також стимулювати майбутніх фахівців до самовиховання та самопізнання.

Ключові слова викладачі медичних та фармацевтичних спеціальностей, підготовка викладача, особистісно орієнтоване навчання, педагогічні умови, педагогічні технології.

Постановка проблеми. Соціальна значущість фармацевтичної та медичної галузей висуває високі вимоги до фармацевтичної та медичної освіти, завданням якої є підготовка фахівців із високим рівнем професіоналізму. Сьогодні у вищій медичній та фармацевтичній освіті запроваджено нові стандарти вищої освіти, які передбачають перегляд вимог до змісту підготовки сучасного фахівця, який має гнучко реагувати на виклики ринку праці. Особливу увагу слід приділяти підвищенню кваліфікації викладачів, забезпечуючи їх сучасними інноваційними технологіями навчання. Від якісної підготовки викладачів-професіоналів, які не тільки досконало знають свою дисципліну, але й мають добру фундаментальну та психолого-педагогічну підготовку, професійну ерудицію, високу загальну культуру, здатні формувати творчу особистість і

можуть привести освіту України до європейського освітнього стандарту, залежить якість освіти. Реалізація цих завдань багато в чому залежить від процесу формування готовності викладачів до впровадження сучасних особистісно орієнтованих педагогічних технологій. Щоб педагогічні кадри були готові до сучасної професійної діяльності, необхідно ознайомлювати викладачів з особливостями особистісно орієнтованого навчання, із сучасними вимогами до організації навчального процесу закладів вищої освіти, що постійно розвиваються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки викладача закладу вищої освіти, формування його педагогічної майстерності та професійної компетентності розкриваються в працях І. Зязюна, В. Кременя, І. Підласого, В. Сластьоніна та інших науковців [5; 6].

Проблему якості української освіти піднімає В. Кремень. Він зазначає, що освіта має забезпечувати розвиток особистості. Якісна освіта є людиноцентрованою, що дає змогу враховувати сутнісні індивідуальні характеристики, розкривати та розвивати задатки й обдарування кожної людини і на цій основі забезпечувати максимальну реалізацію її потенціалу, формувати професійно компетентну й кваліфікаційно конкурентну особистість. І для цього варто зупинитися на якості педагогічної освіти, яка безпосередньо працює на всю освіту [5].

І. Підласий наголошує на тому, що сучасний викладач має оволодівати новими педагогічними технологіями. Нові прагматичні педагогічні технології краще пристосовують людину до труднощів буття у складному перманентно нестабільному світі. Діяльність викладача має спрямовуватися на те, щоб створити людині максимальні умови для розвитку і самореалізації відповідно до її життєвої стратегії [6].

Дослідженню готовності викладачів до впровадження педагогічних технологій у контексті особистісно орієнтованого навчання приділили увагу такі вчені, як І. Брітченко, Л. Кайдалова, Т. Лутаєва, В. Стрельніков, І. Якиманська та інші [3; 9; 10].

І. Брітченко і В. Стрельніков визначають, що головний стратегічний напрям розвитку вищої освіти в різних країнах світу лежить на шляху вирішення проблеми особистісно орієнтованої освіти, у якій особистість здобувача освіти була б у центрі уваги педагога, психолога, де діяльність навчання, пізнавальна діяльність, а не викладання були провідними в тандемі викладач-здобувач освіти, щоб традиційна парадигма освіти викладач-підручник-здобувач освіти була з усією рішучістю змінена на нову: здобувач освіти-підручник-викладач [9].

Ми погоджуємося з Л. Кайдаловою, що особистісно орієнтоване навчання надає можливості кожному здобувачеві освіти навчатися відповідно до своїх здібностей і потреб, орієнтує майбутнього фахівця не тільки на досягнутий ним рівень, а й висуває вимоги дещо більші за його здібності, сприяє тому, щоб навчання постійно сприяло реалізації його потенційних можливостей. В основі особистісно орієнтованої технології навчання лежить особистість здобувача освіти, створення комфортних, безконфліктних умов для його навчання [3].

Інформація щодо особистісно орієнтованого навчання майбутніх фахівців охорони здоров'я зустрічається у дослідженнях таких авторів, як Л. Груша, Т. Кир'ян, Т. Лутаєва, В. Циганков [1; 4; 10], але виникає дуже багато питань щодо підготовки викладачів медичних та фармацевтичних спеціальностей до реалізації особистісно орієнтованого навчання. Тому дослідження в цьому напрямі сьогодні залишається актуальним.

Мета статті – розкрити сутність підготовки викладача фармацевтичних та медичних спеціальностей до реалізації особистісно орієнтованого навчання. Визначити умови, за яких реалізація його буде ефективна.

Виклад основного матеріалу. Мета державної політики щодо розвитку освіти полягає у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, вихованні покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя. І одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти є особистісна орієнтація освіти [8].

Для здобувачів освіти фармацевтичних та медичних спеціальностей важливо розвивати такі соціально-особистісні якості, які б забезпечували професійний ріст фахівця, постійне оволодіння новими технологіями, результативну творчу діяльність, самостійне прийняття рішень, уміння навчатись протягом усього життя, правильну оцінку своєї професійної діяльності в системі виконання професійних обов'язків спільно з іншими людьми, взаємодію з ними у процесі регулювання своєї та діяльності [2].

Особистісно орієнтована освіта передбачає диференційований підхід до навчання майбутніх фахівців з урахуванням рівня інтелектуального розвитку, здібностей і задатків, а також підготовку здобувачів освіти з цього предмета. Здобувач освіти має стати центральною фігурою навчального процесу, його пізнавальна діяльність має перебувати в центрі уваги викладачів-дослідників, розроблювачів освітніх програм і засобів навчання, адміністративних працівників. Послідовна реалізація особистісно орієнтованого підходу в навчанні і вихованні майбутнього фахівця передбачає цілісність його особистості.

Для реалізації особистісно орієнтованого навчання у фармацевтичних та медичних закладах вищої освіти потрібно велику увагу приділяти підготовці викладачів.

Головне завдання викладача медичного та фармацевтичного закладу вищої освіти в організації навчального процесу дотримуватися принципу особистісно орієнтованого навчання, орієнтуватися на власний досвід майбутнього фахівця, на його світосприйняття, на набуття ним навичок мислення і практичної діяльності. Нові знання за таких умов будуть перебудовувати і розширювати власний досвід здобувача освіти. Зрозуміло, що викладачеві треба дбати про те, щоб цей досвід узгоджувався як із науковим змістом знань, які здобуваються, так і з цінностями й соціально вагомими цілями навчання. Треба також активно підтримувати майбутнього фахівця в його саморозвитку й самоосвіті. Орієнтація на особистість уносить корективи до форм і методів медичного

та фармацевтичного навчання, це стосується як традиційних форм і методів, так й інноваційних педагогічних технологій [4].

Як визначають І. Брітченко і В. Стрельников, навчання має перебудовуватися у відповідності до психологічних особливостей здобувачів освіти та інтересів. Автори пропонують психологічно орієнтовані моделі освіти, за якими викладачі медичних та фармацевтичних спеціальностей можуть організувати свою педагогічну діяльність. Серед них можна виділити вільну, особистісну, розвиваючу, активізувальну, формувальну та збагачувальну моделі. У вільній моделі враховується внутрішня ініціатива того, хто навчається, здобувач освіти сам може обирати засоби навчання, вільно планувати свій час. У цій моделі обмежується педагогічний вплив і надається майбутньому фахівцеві свобода індивідуального вибору. Цю модель можна реалізувати через модульне навчання, надавати здобувачам освіти можливість вільно обирати дисципліни для вивчення, на практичних заняттях надавати їм можливість вирішувати тести та практичні завдання різних рівнів складності, складати індивідуальний графік навчання тощо [9].

У результаті реалізації особистісної моделі викладач має спрямовувати свою діяльність на розвиток у майбутніх фахівців пізнавальних, емоційно-вольових, моральних, естетичних можливостей. У цьому разі викладач повинен створити умови для виявлення і розвитку індивідуальних здібностей, що призведе до особистісного росту майбутнього фахівця. Цю модель можна реалізувати через ігрову діяльність, де відбувається розподіл ролей згідно з індивідуальними особливостями здобувачів освіти через виховну роботу, де формуються цінності професійної діяльності, через проектну діяльність тощо.

У розвивальній моделі викладач має перебудувати навчальну діяльність здобувача освіти, змінюючи способи діяльності, використовуючи різні методи навчання та педагогічні технології для розвитку нових психологічних якостей: теоретичного мислення, самостійності у розв'язанні задач, рефлексії. Таку модель можна реалізувати через використання на заняттях технології критичного мислення, проблемного навчання тощо.

Активізувальна модель має бути спрямована на підвищення рівня пізнавальної активності. Ця модель передбачає використання проблемних ситуацій для розв'язання, які викликають пізнавальний інтерес до професійної діяльності. На практичних заняттях можна давати здобувачам освіти вирішувати медичні та фармацевтичні кейси, проблемні ситуації з професійної практики, використовувати різні методи активного навчання, бінарні лекції, конференції, ділові ігри, методи кооперативного навчання тощо.

Щоб здобувач освіти не став інтелектуальним споживачем, викладач має регулювати процес засвоєння знань, умінь, навичок. Для цього можна застосовувати формувальну модель, яка реалізується через програмоване та алгоритмічне навчання. Вона діє на розумову діяльність майбутніх фахівців. Реалізація цієї моделі навчання відбувається через використання навчальних програм, дистанційного навчання, електронних підручників, формування знань відбувається через поетапне проходження певних дій.

Через збагачувальну модель здобувач освіти набуває досвіду професійної діяльності. Викладач має створити потрібні умови для збагачення ментального досвіду майбутніх фахівців та формування світогляду. Під час семінарських та практичних занять можна організувати дискусії, обговорення, вирішення кейсів, проводити ділові ігри та проекти [9].

Як ми бачимо, всі моделі так чи інакше впливають на підвищення ефективності навчання здобувачів освіти. Але ми маємо усвідомлювати, що має бути баланс між рівнем свободи здобувача освіти та спрямовувальним впливом на нього. Викладач має контролювати навчальну діяльність майбутніх фахівців, створюючи специфічні умови освітнього середовища, залучати їх до обов'язкових норм людського пізнання, гарантувати їм можливість вільно і конструктивно інтелектуально самовдосконалюватися, розвиватися.

Ще однією особливістю особистісно орієнтованого навчання є мотивація майбутніх фахівців медичних та фармацевтичних спеціальностей до навчання. Для цього потрібно знати потреби, постійно ними керуватися, створювати можливості для їх реалізації. Мотивація – це генетичне прагнення людини до самореалізації. Її можна зміцнити, викликаючи стан захопленості своєю професією, широкою сферою її застосування. Важливими засобами розвитку позитивної мотивації є ознайомлення з цікавими фактами з історії медицини та фармації, підбір дидактичних завдань з урахуванням інтересів і можливостей здобувачів освіти, розробка вправ для індивідуальної роботи над власним удосконаленням, а також формування сприятливої та комфортної психоемоційної атмосфери занять. У навчально-виховному процесі формування стійкої мотивації та ціннісного ставлення до професійної діяльності можна забезпечувати проблемними лекціями, пошуково-дослідницькою роботою у процесі виконання лабораторно-практичних занять, які поєднують з використанням активних методів навчання. Під час аудиторних занять націлити свою увагу на стимулювання самосвідомості майбутніх фахівців через розвиток у нього необхідності та потреби щоденно займатися проблемами взаємодії в системі охорони здоров'я.

Важливим доповненням до навчально-практичної діяльності є позанавчальна, зокрема членство здобувачів освіти у волонтерських організаціях.

Як відомо, з 2011 року Україна має спеціальний закон, що регулює діяльність волонтерів. Так, у Законі України «Про волонтерську діяльність» міститься легальне визначення волонтерства: волонтерська діяльність – добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги. Так, волонтерською допомогою є роботи та послуги, які виконуються або надаються волонтерами безоплатно [7].

Світовий досвід розглядає волонтерство як форму соціальної роботи, яка здатна подолати ефект уникнення людей від громадських проблем, сформувати модель колективної участі, відтворення людських цінностей.

У процесі позааудиторної роботи (виховної, громадської, просвітницької) рекомендовано здійснювати екскурсії до музею фармації Національного фармацевтичного університету, організувати круглі столи із запрошенням відомих лікарів із великим досвідом роботи.

Для реалізації особистісно орієнтованого навчання слід використовувати особистісно орієнтовані технології, які будуть розвивати здібності майбутніх фахівців, формувати світогляд здобувачів освіти, давати їм можливість обмінюватися власним досвідом та набувати досвід професійної діяльності. Також здобувачі освіти мають бути впевненими, що отриманні ними знання та вміння вони можуть застосувати у своїй професійній діяльності. Серед таких технологій можна виділити інформаційні технології, проектну технологію, технологію критичного мислення, технологію кооперативного навчання.

Використання інформаційних технологій дає майбутнім фахівцям охорони здоров'я вільний доступ до інформації, можливість спілкування зі своїми однолітками, обмінюватися досвідом із метою формування власної думки, щодо вирішення проблем, які виникають у професійній діяльності. Розширення сфери діяльності інформаційних технологій на сучасному етапі дозволяє ефективно засвоювати великий обсяг інформації з охорони здоров'я та отримувати консультації професіоналів, що перебувають за багато тисяч кілометрів. Залучення сучасних інноваційних технологій у навчально-методичне забезпечення практичних занять поліпшує знання здобувачів освіти та результативність формування професійних умінь і навичок майбутніх лікарів та фармацевтів. Створення та розширення інформаційного простору в галузі системи вищої медичної та фармацевтичної освіти відкриває нові можливості

розвитку медичної та фармацевтичної науки шляхом забезпечення обміну досвідом, спілкування та співпраці з висококваліфікованими спеціалістами з інших країн. Залучення сучасних інформаційних технологій є важливим і необхідним доповненням до ефективного навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в майбутніх фахівців охорони здоров'я [11].

Проектна технологія має свої переваги, щодо розвитку особистісних якостей здобувачів освіти. Ця технологія сприяє творчій самореалізації майбутніх фахівців охорони здоров'я, розвиває інтелектуальні здібності, формує навички дослідницької діяльності, мотивує до навчання, розвиває критичне мислення, формує навички роботи з інформацією професійного спрямування.

Застосування технології критичного мислення на заняттях сприяє формуванню аналітичного мислення. Майбутні фахівці вчать аналізувати клінічні випадки, які трапляються у професійній діяльності, логічно підбирати необхідні клінічні, лабораторні та інструментальні методи обстеження хворих, раціонально організувати лікувально-профілактичну роботу. Критично підходячи до кожного випадку, здобувачі освіти із самого початку не лише обґрунтовують свою точку зору, але й аналізують діяльність інших. Це дозволяє створити умови для успішної самореалізації майбутніх фахівців охорони здоров'я в подальшій професійній діяльності, оскільки ця технологія припускає інтеграцію знань у різних напрямках медицини та фармації, творчий підхід, можливості для саморозвитку та самореалізації, оволодіння комунікативними вміннями, прогресивними технологіями діагностування та лікування різних захворювань.

Технологія кооперативного навчання передбачає організацію навчання в малих групах, де здобувачі освіти об'єднані однією метою, працюють в режимі співробітництва. Акцентується роль кожного учасника у виконанні спільної справи, формуються групова свідомість, позитивна взаємозалежність, комунікативні навички.

Висновки і пропозиції. Одним із пріоритетних напрямів підготовки викладачів фармацевтичних та медичних спеціальностей є вдосконалення професійної діяльності та готовності до впровадження особистісно орієнтованого навчання.

Реалізація особистісно орієнтованого навчання викладачами фармацевтичних та медичних спеціальностей дасть можливість розвивати індивідуальні та пізнавальні здібності здобувачів освіти, максимально виявляти, використовувати їх індивідуальний досвід та допоможе майбутнім фахівцям пізнати себе, самовизначитися і самореалізуватися, а також стимулювати майбутніх фахівців до самовиховання та самопізнання.

Список використаної літератури:

1. Груша Л.О. Особистісно орієнтоване навчання та виховання у вищих медичних навчальних закладах. *Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 1. С. 111–114.
2. Кайдалова Л.Г. Професійна підготовка майбутніх фахівців фармацевтичного профілю у вищих навчальних закладах: монографія. Харків: НФаУ, 2010. 411 с.
3. Кайдалова Л.Г. Теоретичні та методичні аспекти особистісно орієнтованого навчання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: зб. наук. пр. Харків: Харк. держ. акад. дизайну і мистецтва, 2008. № 3. С. 74–77.
4. Кир'ян Т.І. Реалізація особистісно орієнтованого підходу до навчання і формування особистості майбутніх медсестер у ВНЗ України I–II рівнів акредитації (кінець XX – початок XXI ст.). URL : http://journals.urau.ua/sr_edu/article/view/91514/87399 (дата звернення 24.09.2018).
5. Кремень В.Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 8–15.
6. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології: інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2004. 616 с.
7. Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності : Закон України від 5 березня 2015 року № 246-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-19> (дата звернення 24.09.2018).
8. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002. URL: <http://osvita.ua/legislation/other/2827/> (дата звернення 24.09.2018).
9. Стрельников В.Ю., Брітченко І.Г. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МІПК ПУЕТ. Полтава: ПУЕТ, 2013. 309 с.
10. Циганков В.О., Лутаєва Т.В. Особистісно орієнтоване навчання майбутніх лікарів. *Актуальні питання освіти і науки*: зб. наук. ст. матеріали V міжнар. наук.-практ., 10–11 листоп. 2017 р. Харків: ХОГОКЗ, 2017. С. 141–146.
11. Шумна Т.Є. Використання інформаційних технологій для навчання студентів в рамках проекту TEMPUS. *Современная педиатрия*. 2014. № 1. С. 146–148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sped_2014_1_29 (дата звернення 03.03.2019).

Drozhyk L. Training of medical and pharmaceutical teachers for implementation of the personality centred education

The article deals with the theoretical aspects of training a pharmaceutical and medical teacher for implementation of the personality centred education. For efficient training of teachers in the medical and pharmaceutical industries, it is necessary to familiarize them with the peculiarities of personality centred education, with modern requirements for arrangement of the educational process in the higher education institutions. It is evidenced by the results of the analysis of the current condition of the professional training of pharmaceutical and medical teachers that the said teachers have knowledge of their subjects, but are not well prepared for introduction of the modern personality centred pedagogical techniques. Expediency of training teachers in the context of personality centred education, which will further reveal the personality abilities and facilitate implementation of the potential opportunities for education recipients, is emphasized. It is also noted that training should be rebuilt according to the psychological features of future specialists and their interests. For this purpose, one can use a variety of the models focused on psychological items, whereupon teachers can arrange their educational and pedagogical activities. Among them one can distinguish such models of education as the free, personality, developing, activating, forming and enriching ones. The mentioned models are focused on balance between the level of freedom of the education recipient and the effect exerted on him/her. It is noted that one of the features of the personality centred education consists in motivation of future medical and pharmaceutical professionals to study, which causes a state of enthusiasm for their profession. It is proved that for carrying out the personality centred education one should deploy the personality centred pedagogical techniques, which will develop currently available skills of future professionals, form a worldview of education recipients, enable them to share their experience and gain expertise in their professional activities. Moreover, the education recipients shall be sure that they are able to use the knowledge and skills that they have gained in their professional activities. Exercise of the personality centred education by the pharmaceutical and medical teachers will enable development of the individual and cognitive abilities of the education recipients, maximal identification, use of their individual experience and assistance to future professionals to know themselves, to have self-determination and self-realization, as well as encouragement of future professionals to self-education and self-cognition.

Key words: teachers of medical and pharmaceutical specialties, teacher training, personally oriented learning, pedagogical conditions, pedagogical technologies.